
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција   Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ   ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип   Штип   Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција

Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип   Штип   Stip

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

821(062)
811(062)
316.7(062)
37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (3 ; 2018 ; Штип)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Трета меѓународна научна конференција, 26-27 април 2018, Штип = Филологија, култура и образование : сборник статей / Третья международная научная конференция, 26-27 апреля 2018, Штип = Philology, culture and education : conference proceedings / Third International Scientific Conference, 26-27 April 2018, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев” = Универзитет имени Гоце Делчева = Shtip : Goce Delcev University, 2018

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 737 стр. , табели, граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.12.2018. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-593-9

1. Насп. ств. насл.

а) Книжевност - Собири б) Јазици - Собири в) Култура - Собири г)
Образование - Собири

COBISS.MK-ID 109270026

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ
Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com
Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ
Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓергиевска (Македонија)
Мария Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска-Иванова (Македонија)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софја Заболотная (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Јулиа Дончева (Болгария)
Биљана Мариќ (Боснија и Херцеговина)
Душко Певуља (Боснија и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриелла Б. Клејн (Италија)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Мајкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Србија)
Селена Станкович (Србија)
Тамара Валчич-Булич (Србија)
Ахмед Ѓюншен (Турција)
Неджати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турција)
Карин Рукэ-Брутэн (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Ученый секретарь

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техническое редактирование

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адрес организационог комитета

Универзитет им. Гоце Делчева – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронежски државни универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-сајт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalişkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)
Conference secretary
Marica Tasevska
Irina Arzhanova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Maryana Rozenfeld (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Snezana Kirova (English)

Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov

Marica Tasevska

Slave Dimitrov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar – CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF INTERCULTURAL EDUCATION IN MACEDONIA	13
2. Angelovska Irena – MULTICULTURAL MUSIC EDUCATION- OPPORTUNITIES, ACHIEVEMENTS, IMPROVEMENTS	21
3. Асимопулос Панаџис – НЮАНСЫ НИЦШЕАНСКОГО НИГИЛИЗМА В ФЁДОРЕ ДОСТОЕВСКОМ: «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ» И «БЕСЬ»	33
4. Балек Тијана – АКЦИОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФРАЗЕМА С КОМПОНЕНТАМА НЕБО И ЗЕМЉА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – КВАЛИФИКАЦИЈА ЉУДСКИХ ОСОБИНА И СИТУАЦИЈА	45
5. Бужаровска Елени – ПРИМАРНОСТА НА СЕМАНТИЧКИОТ ПРИОД ВО АНАЛИЗАТА НА ГЛАГОЛИТЕ	53
6. Величковска Родна – ЖЕТВАТА И ЖЕТВАРСКОТО ПЕЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА (КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ).....	65
7. Веселиновска Снежана Ставрева – СТАВОВИТЕ И МИСЛЕЊАТА НА СТУДЕНТИТЕ ОД ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ЗА СВОЈАТА ОСПОСОБЕНОСТ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВАТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ	75
8. Гладышева Светлана Николаевна – БЕЛАЯ АРМИЯ В ПУБЛИЦИСТИКЕ А. И. КУПРИНА, И. С. ШМЕЛЕВА И Р. Б. ГУЛЯ	87
9. Голаков Костадин, Ниами Емил – СТИЛОТ НА ПРЕВОДОТ НА ДРАМАТА НА А. П. ЧЕХОВ „ВИШНОВАТА ГРАДИНА“ ОД МАРИЈА НАЈЧЕВСКА-СИДОРОВСКА.....	95
10. Грачева, Жанна – ПОХВАЛА, КОМПЛИМЕНТ И ЛЕСТЬ КАК РЕЧЕВОЙ АКТ (НА МАТЕРИАЛЕ ТВОРЧЕСТВА В. НАБОКОВА)	103
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА ПЕРФЕКТОТ ВО IX ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО	109
12. Грујовска Сашка – ГРАМАТИЧКИ СРЕДСТВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ ПРЕКАЖАНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	119
13. Денкова Јованка – КЕРОЛОВСКАТА ФАНТАСТИКА НА ЈАН ЛАРИ	127
14. Денковска Милица – ПАТУВАЊЕТО КАКО ИСТРАЖУВАЧКИ КОНЦЕПТ ВО КНИЖЕВНИТЕ СТУДИИ.....	139
15. Деревская Евгения – ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ЧЕЛОВЕКА ПО ЕГО ОТНОШЕНИЮ К ТРУДУ (ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)	149
16. Дѳгтева Ярославна – ЧУЖОЈ ВЗГЛЯД В РОМАНЕ «ИДИОТ» Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО	155
17. Димитриева-Ѓорѓиевска Марина – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА. УЛОГАТА, СТАВОВИТЕ И ЗАДАЧИТЕ НА НАСТАВНИКОТ ВО НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС	161

18. Димова Марија Ѓорѓиева – (ИНТЕР)ТЕКСТУАЛНИ ТРАНСМИГРАЦИИ	169
19. Донеv Драган, Крстева Марија – ПОТРЕБАТА ОД ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ	179
20. Ѓорѓиевска Ева – СЕМИОТИКАТА НА „ПРАШКИТЕ ГРОБИШТА“ ОД УМБЕРТО ЕКО	185
21. Erol Çalişkan, Şerife Seher – AN EXAMPLE TO THEATRICAL VILLAGE PLAYS FROM THE BOLU REGION: HASAN PLAY	195
22. Žigić Vesna - SOCIAL NETWORKS AND EDUCATION OF THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED STUDENTS	203
23. Ivanovska Lela – THE ROLE OF METACOGNITIVE LISTENING STRATEGIES IN LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	213
24. Jugreva Marija – LEXICAL PROCESSING: MODELS OF WORD RECOGNITION	221
25. Караниколова-Чочоровска Луси – ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИЈАТА И МЕНТАЛИТЕТОТ ВО РАСКАЗОТ „СТАРИТЕ ДНИ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ	229
26. Кирова Снежана, Кузмановска Драгана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО БРОЕВИ ВО АНГЛИСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	237
27. Kitanovska–Kimovska Sonja, Neshkovska Silvana – HANDLING OF CULTURE-SPECIFIC TERMS IN TRANSLATION	247
28. Ковачева Лидија – СИМБОЛИКАТА НА РОЗАТА ВО РИМСКИТЕ ПРАЗНИЦИ И ПОГРЕБНИТЕ ОБИЧАИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА	259
29. Kovačević Maја – COMPOUNDS IN THE SERBIAN ENGINEERING DISCOURSE	267
30. Кожинкова Весна – КУЛТУРНИОТ И ЕТНИЧКИОТ ИДЕНТИТЕТ НА ЕГЕЈСКИТЕ МАКЕДОНЦИ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ РОМАН	275
31. Коцева Ана – A CROSS-CULTURAL STUDY OF COMPLAINT STRATEGIES BY MACEDONIAN AND AMERICAN HIGH-SCHOOL STUDENTS	287
32. Коцева Весна, Тодорова Марија – КРЕИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ СО СТРУКТУРИРАН ИНПУТ ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	293
33. Коцева Даниела, Мирасчиева Снежана – РАЗВОЈОТ НА КУЛТУРАТА ПОД ВЛИЈАНИЕТО НА КОМУНИКАЦИОНИТЕ МЕДИУМИ	301
34. Кузмановска Драгана, Мрмеска Викторија – КОЛОКАЦИИТЕ КАКО НЕИДИОМАТСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ПРОСЛЕДЕНИ ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	309
35. Кусевска Марија, Ивановска Билјана, Даскаловска Нина – УЛОГАТА НА ЕМПИРИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА ЗА РАЗВИВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА КАЈ ИЗУЧУВАЧИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	317
36. Kyrchanoff Maksym W. – NON-ACADEMIC FORMS OF CONSTRUCTIVISM IN FOLK HISTORICAL IMAGINATIONS IN MACEDONIA AND SLOVENIA	325
37. Лапыгина Мария – СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЗДАНИЯ ОТРИЦАТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОЛИТИКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ ПЕЧАТНЫХ СМИ	333

38. Lah Meta – GAMES SERVING AS DIDACTIC TOOLS: ATTITUDES OF PROSPECTIVE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES	339
39. Леонтиќ Марија – ИДНО ВРЕМЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	349
40. Лесных Наталья – ДЕ- И РЕМИФОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИИ В ПЬЕСЕ М. УГАРОВА «ГОЛУБИ».....	361
41. Ljubicic Gordana – IS GRAMMAR-TRANSLATION METHOD REALLY DEAD	371
42. Ljubotenska Dragana – SOCIAL MEDIA AND THE LATEST TENDENCIES IN WORD FORMATION AMONG TEENAGERS	379
43. Маролова Даринка – ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ МЕЃУ СПЕЦИФИЧНИТЕ ГРАМАТИЧКИ ФЕНОМЕНИ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	385
44. Магдинчева-Шопова Марија, Бошков Тајјана, Јошески Душко – ФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАБОТЕЊЕ	395
45. Мартиновска Виолета – ПРИДОНЕСОТ НА АКАДЕМИК ВЛАДИМИР МОШИЊ ЗА СЛОВЕНСКИТЕ РАКОПИСИ ВО МАКЕДОНИЈА	405
46. Мирасчиева Снежана, Коцева Даниела – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: НОВИ ИСТРАЖУВАЊА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА ПРАКТИКА	411
47. Митковска Лилјана – ИЗРАЗУВАЊЕ НАДВОРЕШНА ПРИСВОЈНОСТ: МАКЕДОНСКИОТ НАСПРЕМА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	419
48. Младеноски Ранко – ПОЕЗИЈАТА ВО РОМАНИТЕ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ	429
49. Morris Kevin – CHINESE CUBANS. TRANSNATIONAL ORIGINS AND REVOLUTIONARY INTEGRATION	439
50. Нагина Ксения – ДИАЛОГ М. КУНДЕРЫ И Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО: К ВОПРОСУ О ПРЕСТУПЛЕНИИ И ЕГО МОТИВАХ	451
51. Николенко Делфина Јованова – КОРЕЛАЦИЈА, МОРФОЛОШКА АНАЛИЗА И ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА МЕЃУ ЗБОРУВАЧИТЕ НА СЛОВЕНСКИТЕ ЈАЗИЦИ	461
52. Николовска Виолета – СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ГЛАГОЛОТ ЧУВСТВУВА	469
53. Обухова Елена – ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИМЕН СОБСТВЕННЫХ С РУССКОГО ЯЗЫКА НА МАКЕДОНСКИЙ ЯЗЫК НА ПРИМЕРЕ РОМАНА Д.ДАНИЛОВА «ОПИСАНИЕ ГОРОДА»	477
54. Овсянникова Ксения – РЕДАКТОРСКАЯ ПРАКТИКА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.	485
55. Павлова Ирена, Ивановска Билјана – ЗБОРООБРАЗУВАЧКИ ПРОЦЕСИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ ИЗВЕДЕНИ ОД СОПСТВЕНИ ИМИЊА ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	491
56. Panajotović Artea – YIN-YANG DUALISM IN GETHENIAN BIOLOGY AND POLITICS IN URSULA K. LE GUIN’S THE LEFT HAND OF DARKNESS	499

57. Петреска Весна – ЖИВОТИНСКИОТ КОД ВО СВАДБЕНАТА ОБРЕДНОСТ: КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА	507
58. Петровска-Кузманова Катерина – НАРОДНА ДРАМА, МАКЕДОНСКО-РУСКИ ПАРАЛЕЛИ	515
59. Pop Zarijeva Natalija, Iliev Krste – LADY CAROLINE LAMB AND LORD BYRON: GLENARVON - A VAMPIRE OR A WANDERING JEW.....	523
60. Продановска-Попоска Весна – ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ГЛАСОВЕН СИСТЕМ: ВЛИЈАНИЕТО НА МАЈЧНИОТ ЈАЗИК ВО СОВЛАДУВАЊЕТО НА ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК	529
61. Ристова-Михајловска Милена – ЖАНРОТ ПОЛЕМИКА ВО ДОМАШНАТА И СВЕТСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	541
62. Рыбачева Лариса – ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ЕМОЦИЈ В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	549
63. Сахарова Дарья – МЕСТО НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННЫХ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ: ИТОГИ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ. РЕДАКТОРСКИЙ АСПЕКТ	555
64. Сидорова Елена, Швецова Ольга – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ И ВУЗЕ: ТОЧКИ СОПРИКОСНОВЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.	563
65. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ПРОБЛЕМЕ ЭТИКО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО СИНТЕЗА В РУССКОЙ ФИЛОСОФИИ ХХ ВЕКА	571
66. Симоска Силвана – „СВЕТОТ КАКО ПОЛЕ ЗА КУЛТУРЕН НАТПРЕВАР МЕЃУ НАРОДИТЕ“ – ТЕОРИСКИТЕ ПРЕМИСИ ЗА КУЛТУРАТА НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	581
67. Станојоски Игор – КОНКЛУЗИВОТ ВО БУГАРСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ	591
68. Stojanovska-Ilievaska Natasha - THE MACEDONIAN COMPONENT OF THE 1. INTERNATIONAL CORPUS OF LEARNER ENGLISH	597
69. Сулејмани Умит - ПРЕЧКИ ВО КОГНИТИВНОТО УЧЕЊЕ ОД АСПЕКТ НА НАСТАВНИЦИТЕ	603
70. Тантуровска Лидија – „ВАСИЛИА ПРЕКРАСНА“	613
71. Тасевска Марица, Миленкоска Милкица - ЗАСТАПЕНОСТА НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК	635
72. Тернова Татјана – ПРОБЛЕМА НОВИЗНЫ В ЛИТЕРАТУРА АВАНГАРДА: РУССКИЙ ИМАЖИНИЗМ	643
73. Тихонова Ольга – ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КРИМИНАЛЬНОГО ЖАНРА В СОВРЕМЕННЫХ ГЕРМАНО-СКАНДИНАВСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ И ТЕЛЕВИЗИОННОМ КИНО	651
74. Тодорова Марија, Коцева Весна – УСВОЈУВАЊЕ НА ТРЕТ ЈАЗИК (J3)	659
75. Trajchev Stefan, Trajchovska Marina – THE PLURILINGUALISM CONCEPT IN THE LEARNING OF THE SECOND FOREIGN LANGUAGE	665
76. Тренчовска Софија – КАРНЕВАЛИСТИЧКОТО НАСПРОТИ ХУМАНИСТИЧКОТО ДОЖИВУВАЊЕ НА СВЕТОТ	673

77. Тренчовски Горан – ДИОНИЗИСКОТО ВО ДРАМАТА „СЛОВЕНСКИ ОРФЕЈ“	681
78. Ulanska Tatjana – TEACHING CULTURE IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM IN ALL LEVELS OF EDUCATION IN MACEDONIA	691
79. Урумова-Марковска Славица - ЃАВОЛОТ И САМОВИЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И НИВНАТА ИМАГИНАРНА ПРЕОБРАЗБА ВО РАСКАЗИТЕ НА МИТКО МАЏУНКОВ	701
80. Фьон Фам Май – УСТАРЕВИШИЕ НАИМЕНОВАНИЯ ОДЕЖДЫ 1. В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ И.А. БУНИНА	709
81. Hadzi-Nikolova Adrijana, Tasevska Marica – EDUCATIONAL TECHNOLOGY, THREAT OR BENEFIT TO TEACHERS	715
82. Чарыкова Ольга – ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА МЕТАФОРИЧЕСКОЙ НОМИНИЦИИ	727
83. Чурсина Дарья – НАИМЕНОВАНИЯ ЖИЛИЩА В ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРАХ В ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ	735
84. Шеху Флорина, Котева Мојсовска Татјана – ПОСТАВЕНОСТА НА КОМУНИКАЦИСКИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ ВО ИНИЦИЈАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА НАСТАВНИЦИ	741
85. Шутаров Васко – ПРОЕКЦИИ ЗА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА, СПОРЕД „НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА КУЛТУРАТА ВО Р. МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2018-2022 ГОДИНА“	751
86. Wanke Michal – MOVING LAB BEYOND THE BORDERS. RESEARCH NOTES A PROPOS THE FREEDOMBUS INTERDISCIPLINARY PROJECT	759

АКСИОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФРАЗЕМА С КОМПОНЕНТАМА *НЕБО* И *ЗЕМЉА* У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – КВАЛИФИКАЦИЈА ЉУДСКИХ ОСОБИНА И СИТУАЦИЈА¹

Тијана Балек

Докторанд Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду
tijana.balek@uns.ac.rs; tijana.balek@gmail.com

Сажетак: У раду се посматра аксиолошка вредност фразема, чије су интегралне компоненте лексеме *небо* и *земља*, у следећим двама доменима на материјалу руског и српског језика: квалификација (1) људских особина и/или физичког описа људи и (2) ситуација. Анализом семске структуре проучаваних израза у језицима који се пореде, на корпусу релевантних речника, долази се до података о позитивној или негативној оцени у двама посматраним сферама, која је садржана у њиховом лексичком значењу.

Кључне речи: фраземи, *небо* и *земља*, аксиолошки потенцијал, ситуативна квалификација, људске особине, руски и српски језик.

1. Уводне напомене

Предмет овог рада јесте испитивање аксиолошког (позитивног и негативног) потенцијала фразема у чијем се саставу налазе лексичке јединице *небо* и *земља* (рус. *небо* и *земля*) на материјалу руског и српског језика. Способност, односно потенцијал посматране грађе у „давању какве оцене” те изношења сопственог става у датом погледу анализира се у оквиру двају домена – квалификације (1) *људских особина* и/или *физичког описа* људи и (2) *ситуација*. Другим речима, у раду се одређује да ли се фраземима с посматраним компонентама даје позитивна или негативна оцена човека (као и његовог физичког изгледа, деловања и сл.) и одређене ситуације.

Циљ рада је да се установи који је од два, условно речено, аксиолошка поларитета у језицима који се пореде доминантнији – позитивни или негативни – те домен у којем је дата појава израженија у одређеном ситуативном контексту. Поред тога, настојаћемо да „проверимо” да ли је њихов аксиолошки

---

¹ Рад је настао у оквиру пројекта *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (бр. 178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

потенцијал у посматраним сферама у кореспонденцији с конотативном лингвокултуролошком вредношћу јединица *небо* и *земља*.

Грађа је ексцерпирана из следећих фразеолошких и/или дескриптивних речника руског и српског језика: (1) *Фразеологический словарь русского языка* (1968) у ред. А. И. Молоткова, (2) *Фразеологический словарь русского языка* (2003) у ред. И. В. Федосова, (3) *Речник српскога језика* Матице српске (2011; даље РМС) и (4) *Фразеолошки речник српског језика* Ђ. Оташевића (2012).

2. Кратак осврт на лингвокултуролошки „опис” *неба* и *земље*

Лексеме које су интегрални чланови проучаваних фразема², *небо* (тачније, *ваздух*) и *земља*, чине основне „градивне” елементе света који нас окружује.³ Поред *неба* и *земље*, у процесу стварања света, према учењима грчких мислилаца, учествовале су и *ватра* и *вода* (о *ватри* и *води* као фразеолошким компонентама у српском језику в. код: Ружић 2011; лингвокултуролошке карактеристике неких фразеологизама и паремија с лексемама *ватра*, *вода*, *земља* и *небо* у српском и руском језику в. код: Балек 2017; о различитим митолошким представама код Срба, повезаним са овде проучаваним лексичким компонентама, в. више код: Кулишић, Петровић, Пантелић 1970).

Стога не изненађује што су за *небо* и *земљу* везана бројна народна веровања. Примера ради, *небо* представља капу/кров који наткрива *земљу* (уп. изразе *Под шапком небесной / Под капом небеском*), односно камени кров *земље* на којем Бог седи на каменом престолу, а такође је и граница/преграда између овог и оног света; док *ваздух*, који је неодвојиво повезан са *небом*, представља сферу обитавања душе, али и различитих демонолошких сила (Балек 2017: 131; Толстой 1995, т. 3: 378). Насупрот томе, *земља* је најтешње повезана са женском симболиком, посебно представама о мајци⁴ и то у случајевима њене персонификације: *земља* је хранитељица, уколико је плодна и напојена⁵; она олакшава самртне муке, те се болесни полажу на *земљу* да им „додир са мајком” олакша одлазак на онај свет⁶ (Балек 2017: 129; Толстой 1995, т. 2: 316).

За разлику од *неба*, *земља* се може користити и у магијској функцији, али у негативне сврхе. Наиме, *земља* са нечијег гроба баца се пред кућу у којој се желе зазетнути свађа и неслога, а девојке се, уз помоћ разних обреда који укључују *земљу* као један од елемената, могу светити својим момцима за пропалу љубавну везу (Балек 2017: 130; Толстой 1995, т. 2: 320). Упркос томе, *земља* у словенској традицији поседује позитивну конотацију и представља ентитет вредан поштовања, о чему сведоче и различити поступци којима се њој

² Општим питањима фразеологије као науке, што у овом раду неће бити коментарисано, посвећене су бројне монографске студије и лингвистички чланци. В. нпр. Жуков 1978; Мршевић Радовић 2008; Телия 1996 и др.

³ У руском језику се користи и лексема *мироздание* (= ‘свемир’ РСР 2008: 355).

⁴ Уп. изразе *Сићи у утробу земље, Из земљиних недара* и сл. у којима је експлицитно женска симболика (Балек 2017: 129).

⁵ Уп. такође израз рус. *Мать Сыра Земля (Мајка земља)*, као и срп. *Пијан као мајка* и *Пијан као земља* (Балек 2017: 129). Наведеним фраземима у српском језику описује се негативна квалификација људских и физичких особина – пијана особа.

⁶ О фраземима повезаним са смрћу, умирањем и сл. в. одељак 3.2.1.2.

(земљи-мајци) изражава извињење уколико би се десило да је на било који начин повредимо или увредимо, о чему в. више код: Толстой 1995, т. 2: 315–321.

3. Анализа корпуса

Приликом ексцерпције грађе из фразеолошких и дескриптивних речника наведених у одељку 1, уочена је следећа дистрибуција израза који садрже проучаване лексичке компоненте: *земља* се јавља у 33 фраземе у руском језику, односно у 63 у српском; док је *небо* интегрални члан 24 фраземе у руском, односно 39 у српском језику.⁷

У раду се, како је горе већ наведено, посматра аксиолошки потенцијал фразеологизама у чијем су саставу *небо* и *земља* у двама доменима. Ваља још једном истаћи да се под ‘аксиолошким потенцијалом’ у датом раду подразумева позитивна, односно негативна оцена карактера (особине) неког људског бића (најчешће је реч о човеку), као и одређене ситуације. Датим фраземама конотирају се различити садржаји, па је, природно, и њихова аксиолошка вредност различита. Она је, дакле, негативна или позитивна. Осим тога, аксиолошка вредност одређеног фразема може бити и неутрална, премда су такви случајеви ретки. У наставку следи опис и анализа уочених специфичности.

3.1.1. *НЕБО* се јавља као саставни члан у преко шестдесет фразема у језицима који се пореде. Њима је, како је уочено, могуће дати своју оцену како у погледу ситуативне тако и у погледу квалификације људских особина.

Наиме, негативна квалификација људских особина конотирана је у изразима попут⁸:

- (1) а) *До небес вознести (превознести) / б) Дизати (уздизати) у небеса;*
- (2) а) *Как (как будто, точно) с неба упал (свалился) / б) Као да је пао с неба;*
- (3) а) *Упасть (падать, сойти) с неба на землю / б) Спустити се с неба на земљу⁹ и сл.*

Дакле, у (1 а/б) дат је опис хвалисавца, особе која преувеличава своје или туђе способности, даје неоправдано високу оцену квалитета некога/нечега итд., што увек бива протумачено као негативна особина. Са друге стране, у

---

⁷ Ово је апсолутни број фразема с посматраним компонентама пронађен у речницима наведеним у одељку 1. Ваља напоменути да у оквиру наведених квантитативних података постоје фраземи који поседују *сличан* компонентни састав, а идентичну семантику. Такође, ова је дистрибуција другачија (мања) од оне коју смо у ранијем истраживању већ представили (в. Балек 2017: 119–135), првенствено зато што овога пута нису укључени паремиолошки изрази те стога што је анализа корпуса обухватила мањи број речника.

⁸ Примере које у раду наводимо под ознакама ‘а’ и ‘б’ и сл. сматрамо семантичким еквивалентима у језицима који се пореде с истом аксиолошком вредношћу (потенцијалом), иако они не морају садржати идентичне компоненте.

⁹ Својеврсни антонимски пар овом фразеологизму је *Дићи се/дизати се (полетети/летети) небу под облаке [у небеса]* којим је денотирана уображена, умишљена, особа која високо (и најчешће неоправдано) цени своје квалитете (тј. она која још увек није ‘сишла на земљу’).

примерима (2 а/б) реч је о збуњеној особи која се не сналази у актуелном тренутку, што се такође оцењује као негативна особина, док је у (3 а/б) описана квалификација позитивна – човек који је био уображен и преценио своје квалитете (‘који је био на небу’) постао је свестан својих правих (не)способности, те је ‘сишао с неба на земљу’ [у реалност]. Поред тога, негативно се оцењује и лења/летаргична особа (беспосличар), која ништа не предузима да би на било који начин утицала на ток свог живота и/или деловања, што се може описати изразима (4 а) *Небо коптитъ* / б) *Чекати да нешто падне с неба* или в) *Бројати звезде [на небу]*. Осим тога, опис људских особина с негативном конотацијом присутан је и у фразеологизму на српском језику (5) *Скидати (поскидати) [све] свеце (богове) [с неба]*¹⁰, којим се описује особа која претерано псује (дакле, таква особа је некултурна и непримерено се понаша).

Ситуативна квалификација која се такође процењује као негативна денотирана је и изразима (6) *Небо се отворило (провалило)*¹¹ / *затворило*. Ове фраземе означавају снажно невреме (*провалу* облака), односно ситуацију која му непосредно претходи – тамне облаке који „затварају” небо.

3.1.2. Примећено је такође да постоји аксиолошка вредност негативног типа са, строго условно речено, амбивалентним карактером¹². Фразеологизмима који испољавају овакве карактеристике се у руском и српском језику може представити и квалификација особе и ситуације. Уп.:

(7) а) *Как гром среди яснога неба* / б) *С неба па у ребра*;

(8) *Небу жарко*;

(9) а) *Как небо от земли (Как небо и земля)* / б) *Као небо од земље (Као небо и земља)*;

(10) а) *[Витать] Между небом и землей* / б) *Између неба и земље [бити]* и др.

Наиме, велика разлика (било међу људима или у некој ситуацији) денотирана је у примерима (9 а/б) и (10 а/б) у којима се *небо* и *земља* доживљавају као два поларитета на чијим се „крајевима” налазе особе, појаве или ситуације које су предмет поређења.¹³ Изненадна, неочекивана (често и непријатна) ситуација и, са друге стране, непромишљена особа (она која брзо и интензивно реагује, што се сматра негативном особином) означене су фраземима у (7 а/б).¹⁴ Специфичан случај представља квалификација особина људи и ситуација дата у (8), где је оцена денотирана на нивоу лексичке јединице

¹⁰ Постоји фразем с готово идентичним јединицама – *Скидати (поскидати) [некоме] звезде [с неба]* – којим се описује особа спремна да за љубав учини све – и чији је аксиолошки потенцијал позитиван.

¹¹ Израз *Саставило се небо и земља* поседује идентично значење.

¹² Под ‘амбивалентним карактером’, условно узевши, подразумевамо да се одређеним фраземом означе оба домена у оквиру којих се аксиолошки потенцијал фразема у овом раду посматра – и квалификација *особина људи* и *ситуативна* квалификација. Овако интерпретирана амбивалентност запажена је и код фразема с негативном и с позитивном аксиолошком вредношћу.

¹³ И које су у дијаметралној супротности. Такође, уколико је реч о особама, подразумева се да се пореде њихове карактерне, односно физичке особине.

¹⁴ Исто значење поседује и фразем *Попастъ пальцем в небо*.

неутрална, тачније нечија енергична, бурна делатност (па самим тим и особа која ту радњу извршава, те поседује такве особине) може бити оквалификована и позитивно и негативно, што зависи од афинитета процењивача.

Према нашим тумачењима амбивалентности, она је изражена и у неким фраземима којима се, насупротив до сада наведенима, даје позитивна оцена људских особина. Такви су (11) *Макар братри с неба падали* и (12) *Па да и (макар) секире падају (падале) [с неба]*, којима је особа оквалификована као упорна, доследна и поуздана. Уколико је пак реч о ситуацији која се овим фраземима описује, она је, за разлику од особина људи, изузетно неповољна, сложена и изискује велики напор учесника ситуације.

3.1.3. Лексема *небо* у саставу фразема може поседовати и позитивну аксиолошку вредност. Међутим, такви случајеви нису нарочито бројни у корпусу. Уп.:

(13) а) *Звезд с неба не хватает* / б) *Печени голубови (шеве) падају с неба*;

(14) а) *На седмом небе* / б) *Бити на (у) седмом (деветом) небу*.

Ситуативна квалификација великог изобиља које не захтева посебан труд (а што се свакако оцењује као позитивно и пожељно) представљена је у (13 а/б), док изрази (14 а/б) денотирају изузетно срећну, блажену особу.

3.2.1. *ЗЕМЉА* је интегрални чинилац знатно већег броја фразеологизама у језицима који се пореде (приближно једне стотине). У погледу аксиолошког потенцијала ове групе израза и домена у којима је он изражен нису запажене значајније разлике у односу на оне с лексемом *небо*. Наиме, негативна квалификација присутна је у следећим фраземима, уп.:

(15) *За тридесет земљ*;¹⁵

(16) а) *Сровнять с землей/Стереть с лица земли* / б) *Избрисати (збрисати, искоренити) с лица земље*;

(17) а) *Как из-под земли вырос* / б) *Изникнути (изнићи, изаћи, изићи, појавити се) као из земље*;

(18) *От земли не видать*;

(19) а) *Сквозь землю провалиться* / б) *Пропасту у црну земљу [од стида]*;

(20) *Мерить землю*;

(21) а) *Терять землю из-под ног* / б) *(Из)губити земљу под ногама*;

(22) *Как только земля носит* и др.

Изрази у (16 а/б) денотирају негативну квалификацију особе (која осећа велики интензитет мржње), док се у (17 а/б)¹⁶ неочекивана појава одређеног лица такође доживљава негативно. Физички опис особе (низак раст), описан фраземом у (18) који нема аналогна у српском језику, оцењује се као непожељан (негативан), а такође и осећање стида у (19 а/б). Ситуација која нас, условно речено, потпуно поремети такође се интерпретира негативно (21 а/б).

---

¹⁵ Овим изразом денотирана је велика временска удаљеност која се интерпретира негативно. Аналогон у српском језику, са аспекта временске удаљености а с посматраном лексичком јединицом, могао би бити израз *Кад је Бог по земљи ходао*. Ипак, он поседује и позитивни аксиолошки потенцијал, јер се може односити на *стара (боља) времена* (в. Оташевић 2012: 322–324).

¹⁶ Дати фразем показује амбивалентност према горенаведеним критеријумима.

Фраземима без српског аналога на описан је беспосличар/лењивац (20), односно изузетно лош човек (22).

3.2.1.2. Непожељна ситуација, односно физичко стање у којем се особа налази, што свакако имплицира аксиолошку вредност негативног типа, јесу *глад*¹⁷, *умор*¹⁸ или *недовољно искоришћени лични потенцијали*¹⁹. Поред тога, запажено је да постоји знатан број фразема који су повезани са смрћу (23–25, 27–30) или њеним наговештајем (26), односно сахрањивањем и у руском и у српском језику. Будући да су повезани с датим појмовима, њихов аксиолошки потенцијал се интерпретира као негативан. Уп.:

(23) *Предавати земље;*

(24) *Ложити се в земљу;*

(25) *(Црна) земља [некога] крије;*

(26) *(Црна) земља [некога] привлачи;*

(27) *Бити под (црном) земљом;*

(28) *Загрлила (пољубила) је [некога] црна земља;*

(29) *Помирити [некога] са земљом;*

(30) *Ударити теменом о земљу и др.*

3.2.2. Амбивалентност израза с лексемом *земља* (функционисање у оба посматрана домена) мање је изражена него што је случај с *небом*. Наиме, у поређеним језицима, према нашем тумачењу, амбивалентност је присутна само у изразу (31) *Пуп земли*, чија је аксиолошка вредност несумњиво позитивна, будући да се ради о нечему што побуђује ‘велико интересовање’. Остаје, међутим, нејасно да ли је реч о особи или ситуацији која се оцењује, што се експлицира контекстуално.

3.2.3. Премда доминира негативни аксиолошки потенцијал, посматрани фраземи поседују и позитивни. У оквиру домена ‘квалификација људских особина’ оцена датог типа присутна је у изразима попут:

(32) *Видети на три аршина под землей (в земљу);*

(33) *Не слышатъ земли под собой;*

(34) *Соль земли;*

(35) *Землю роет;*

(36) *Как као земља;*

(37) *Преврнути (покренути) небо и земљу;*

(38) *Спустити се на земљу;*

(39) *Стајати (лежати) на земљи итд.*

Упорност, истрајност и доследност одређене особе означене су фраземима у (35) и (37), а видовитост и проницљивост у (32). Узбуђена и врло срећна особа може се описати употребом израза (33), а супротне људске особине (рационалност и хладнокрвност) фраземима у (38) и (39)²⁰. Изузетна физичка снага денотирана је фразеологизмом (36).

---

¹⁷ *Гристи земљу.*

¹⁸ *Забости носом о земљу.*

¹⁹ *Закопати таленат у земљу.*

²⁰ У руском језику постоји фразем *Сидети на земле* са готово идентичним формалним компонентним саставом. Међутим, упркос томе, значење је потпуно другачије у односу

Са друге стране, афирмативни карактер ‘ситуативне квалификације’ није продуктиван, а денотиран је фраземима као што су:

(40) а) *Обетованная земля* / б) *Обећана земља*;

(41) а) *Рай земной* / б) *Рај на земљи*;

(42) *Доста(ва)ть из-под земли*.

Дакле, примерима (40 а/б) и (41 а/б) означена је ситуација (простор) која је пожељна и која се доживљава као какав идеал, те отуда и потиче позитивна аксиолошка вредност израза, док је у (42) реч о проналаску нечега што за нас поседује велику вредност, али се то постиже уз многобројне тешкоће.

4. Закључне напомене

Анализа аксиолошког потенцијала фразеологизама који у свом саставу имају лексичке компоненте *небо* и *земља*, на материјалу фразеолошких и дескриптивних речника руског и српског језика, извршена је у оквиру двају домена: квалификације (1) људских особина и (2) ситуација.

Запажено је да вредносна оцена у поменутиим сферама може бити позитивна и негативна, али и да се, премда ретко, испољава амбивалентност (коју тумачимо као могућност означавања квалификативних карактеристика двају посматраних домена једном фраземом). Посебно продуктивним (негативно оцењеним) семантичким обрасцем показали су се денотирање смрти те ситуације које јој претходе, у чему предњаче изрази с лексемом *земља* у оба језика који се пореде. Оваква употреба није изненађујућа, с обзиром на веровања о земљи као граници двају светова²¹ те самртним мукама и сл. (в. Толстой 1995, т. 2).

Доминантнији поларитет заступљен како у квалификацији људских особина (и физичком опису особа) тако и ситуација свакако је негативни, што имплицира закључак да лингвокултуролошке карактеристике лексема *небо* и *земља* ипак нису у потпуном сагласју са аксиолошким вредностима фразеологизама у оквиру којих се јављају. Другим речима, то значи да домени у оквиру којих је у датом раду анализа извршена, поседују супротно аксиолошко значење од оног које конотирају *небо* и *земља*, условно речено, самостално (уп. лингвокултуролошки опис дат у одељку 2.). Овакав тип „несагласности” посебно је уочен код фразема с компонентом *земља* у оба поређена језика јер она у словенској традицији има претежно позитивну конотацију.

Даља истраживања аксиолошког потенцијала фразеологизама с посматраним јединицама могу бити оријентисана на друге сфере људског живота и деловања, чији би се резултати могли упоредити и са резултатима представљеним у овом раду.

на израз на српском језику (в. пример (39)), јер се не даје никаква квалификација већ се њиме означава занимање – *земљорадник*.

²¹ Премда се и *небо* сматра границом двају светова, денотирање смрти и сл. није запажено у фраземима ексцерпираним из речника који чине корпус овог рада.

ИЗВОРИ

- Кулишић, Шпиро; Петар Ж. Петровић; Никола Пантелић (1970). *Српски митолошки речник*. Београд: Нолит.
- Молотков, А. И. (ур.) (1968). *Фразеологическиј словарь русског језика*. Москва: Советскаја енциклопедија.
- Николић, Мирослав (ур.) (2011). *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Оташевић, Ђорђе (2012). *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј.
- Станковић, Богољуб (2008). *Руско-српски речник*. Нови Сад: Прометеј.
- Толстој, Н. И. (ур.) (1995). *Славјанске древности*. Москва: Међународне одношења. Тт. 2–3.
- Федосов, И. В. (ур.) (2003). *Фразеологическиј словарь русског језика*. Москва: Јунвес.

ЛИТЕРАТУРА

- Балек, Тијана (2017). Фразеолошки и паремиолошки изрази с лексемама *ватра*, *вода*, *земља* и *небо* у српском и руском језику. У: *Jezik i fenomen (pseudo)osobenosti* (ур. А. Ratković). Sremski Karlovci: CEZASM. 119–135.
- Жуков, В. П. (1978). *Семантика фразеологических оборотов*. Москва: Просвешћение.
- Мршевић Радовић, Драгана (2008). *Фразеологија и национална култура*. Београд: Чигоја штампа.
- Ружић, Владислава (2011). Фразеолошке јединице са компонентама *вода* и *ватра*. У: *Зборник у част Гордани Вуковић. Лексикологија, ономастика, синтакса* (ур. В. Ружић и С. Павловић). Нови Сад: Филозофски факултет. 109–122.
- Телија, В. Н. (1996). *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва: Языки русской культуры.